

kendskab til denne tids adels- og gods-historie kun var fragmentarisk. Det samme kan udtales om adelens gårde og kongens borge. Mens vore kirkers arkitektur er blevet dyrket med iver, og deres inventar er studeret, har man kun i mindre omfang beskæftiget sig med voldstederne og fundene herfra, måske fordi undersøgelserne er dyrere og i de fleste tilfælde alene har videnskabelig betydning. Man må derfor være taknemlig for Vilh. la Cours bog om Næsholm, ligesom forhåbentlig Hans Stiesdals undersøgelser efterhånden vil løse nogle af gåderne, voldstederne gemmer.

Næsholm ligger i Odsherred og har været i brug i tiden ca. 1240-1340, hvis man skal dømme ud fra fundene, i de litterære kilder omtales borgen ikke. Den er et eksempel på borgen, som blev foretrukket, da man opgav at forsvare sig ved folkevolde som Danevirke. Pladsen tillader ikke en egentlig recension, men det må fremhæves, at bogen giver arkitekturhistorien og den materielle kulturforskning materiale. Selv om udgravningen i første række belyser tilværelsen for en lensmand og hans folk, giver den samtidig rigeligt stof til forståelsen af andre spørgsmål. Som eksempel kan det nævnes, at fundet af et virkejern har ført dateringen af dette redskab længere tilbage, end det hidtil var muligt, men meningerne vil dog ofte brydes, når sagernes herkomst omtales. Vilh. la Cour antager, at malmgryderne fra denne periode er indført arbejde uden at give nogen virkelig begrundelse, men da man herhjemme i det 13. århundrede både kunne støbe kirkeklokker og røgelseskar, er det vanskeligt at se, hvorfor man ikke kunne beherske grydestøbningens kunst. Man har formodentlig både brugt danske og importerede gryder. Redegørelsen for det fundne lertøj føles for fragmentarisk, men det ville være urigtigt at lægge skylden på forf., da man knap nok er begyndt at studere dette vanskeligt tilgænge-

lige materiale. Snarere er der grund til at fremhæve, hvor meget nyt bogen bringer, og at resultaterne af arbejdet er det bedste argument for en fortsættelse af undersøgelsen af vore voldsteder. En grundig gennemarbejdelse af deres stof vil bl. a. have værdi ved at levendegøre folkevisernes skildring af adelslivet og korrigere den litterære overlevering (se f. eks. Axel Olrik: Et demokratisk element i dansk åndsliv. Danske Studier 1925, p. 147-155).

Svend Jørgensen og Ulrik Møhl har behandlet de biologiske problemer i fundene. Mellem dem er et par knogler fra to elsdyr, der synes at antyde, at denne dyreart endnu i middelalderen trivedes på Sjælland.

Både arkitekturhistorisk og etnologisk rejser bogen flere spørgsmål, end den løser, men således behandler enhver god bog sit emne, og for Vilh. la Cour må det have været en tilfredsstillende at have løst en opgave, han stillede sig i sin ungdom, med et så godt resultat.

*Helge Sjøgaard.*

*Povl Eller: N. F. S. Grundtvig Portrætter. Med en indledning af Steen Johansen. (Udgivet af Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot, 1962). 145 s.*

For nogle år siden udgav museumsinspektør Povl Eller en fortræffelig bog om de eksisterende portrætter af Oehlenschläger, og nu foreligger fra hans hånd en tilsvarende Grundtvig-ikonografi. I en indledning har Grundtvig-kenderen, Steen Johansen, sammenstillet og kommenteret samtidige udtalelser om Grundtvigs udseende, men ellers er hovedvægten, som i Oehlenschläger-bogen, lagt på beskrivelsen af de enkelte portrætter.

Der kendes i alt godt halvtreds samtidige billeder af Grundtvig, hvoraf en god halv snes er fotografier. Ejenommeligt og beklageligt nok har man ingen egentlige ungdomsportræt-

ter af Grundtvig. På den ældste, kendte afbildning, et maleri af C. F. Christensen fra 1820, er han 36 år.

Med sikkerhed og kyndighed karakteriserer Povl Eller disse Grundtvig-portrætter, og han giver en interessant redegørelse for, hvad man ud fra dem kan sige om Grundtvigs udseende. Hans karakteristik af billedernes og busternes kunstneriske kvalitet er forsigtig og sober, og i selve portræt-katalogen har han samlet et væld af væsentlige oplysninger om de enkelte Grundtvig-fremstillinger. Der er nedlagt et overordentlig flittigt forskerarbejde i indsamlingen og bearbejdelsen af disse oplysninger. – Desuden gives en oversigt over de kendte reproduktioner af Grundtvig-billeder, og kort gennemgås også de bestræbelser på at skabe et Grundtvig-monument, som endte med opførelsen af Grundtvigskirken på Bispebjerg.

En ikonografi som denne er et særdeles vigtigt hjælpemiddel i den historiske forskning. Portrætter er jo også kilder, men udnyttelsen af dem til at give oplysninger om den portrætteredes udseende er særdeles vanskelig. Det kræver nøje viden om, hvordan og hvorfor billederne er blevet til, og man må dels sammenligne dem indbyrdes, dels finde frem til samtidens vurdering af dem. En sådan undersøgelse er konsekvent og mønstergyldigt gennemført i denne bog, og man er taknemlig for, at Frederiksborgmuseet har givet Eller mulighed for at gennemføre også denne bearbejdelse af Grundtvig-portrætterne. Forhåbentlig fortsættes den så smukt begyndte række af ikonografier.

H. P. Clausen.

*Danmarks gamle Købstadlovgivning. V. Almindelige stadsretter og almindelig købstadlovgivning. Udgivet af Erik Kromann. (Rosenkilde og Bagger, 1961). 143 s.*

Med dette femte bind har overarki-

var dr. Kromann afsluttet Sprog- og Litteraturselskabets udgave af Danmarks gamle Købstadlovgivning. Det sidste bind fremtræder som en slags supplement til de fire foregående, der indeholdt stadsretterne, ordnet geografisk efter landsdele. Her bringes nu de såkaldte almindelige stadsretter, der har navn efter forskellige konger, men som i virkeligheden er mere eller mindre private arbejder. Desuden er medtaget den almindelige købstadlovgivning, middelalderlige retsvedtægter fra de enkelte byer.

Dermed er hele den bevarede, middelalderlige lovgivning for de danske købstæder fremlagt i denne nyttige kildeudgave. Dr. Kromann fortjener anerkendelse for det tempo og den omhu, hvormed udgaven er gennemført, og for fyllden af præcise oplysninger i det mønstergyldige note- og variantapparat, der gør værket til et værdifuldt hjælpemiddel for forskningen.

H. P. Clausen.

*G. Japsen: Den nationale udvikling i Åbenrå 1800–1850. (Skrifter, udgivne af Historisk Samsfund for Sønderjylland, nr. 23, 1961). 271 s.*

Titlen på denne bog må ikke forlede nogen til at tro, at der er tale om et stykke lokalhistorie i snæver forstand. Gottlieb Japsens arbejde havde i virkeligheden fortjent en undertitel, som adviserede læseren om, at han har at gøre med særdeles indtrængende studier i baggrunden for det nationale gennembrud i Sønderjylland. Nok er bogens emne udviklingen i Åbenrå, men problematikken angår den slesvig-holstenske og den danske bevægelse i hele Nordslesvig. Det lokale bliver således en konkret dokumentation af vigtige træk i den nationale udvikling både på dansk og på tysk side i årene før og omkring revolutionen i 1848.

Japsen vil vise, at man ikke kan beskrive den nationale udvikling i Søn-